

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

”Ska det vara *mig* eller *mej*?”
Om uttal av personliga pronominas singulara objektsformer

Ellen Johansson

Specialarbete, 15 hp SV1301
Svenska språket, fördjupningskurs
Vårterminen 2014
Handledare: Henrik Rosenkvist

Sammandrag

I den här uppsatsen behandlas uttalet av de personliga pronominas singulara objektsformer. Dessa har sedan medeltiden stavningsmässigt genomgått en förändring från <mik> till <mig>. Klart är också att *mej*-uttalet fanns etablerat i vardagligt talspråk redan tidigt under nysvensk tid.

Synen på objektsformerna som markörer för stil och ålder undersöks i en litteraturgenomgång av språkvårdsrekommendationer från 1600-talet och framåt. Dessutom görs en intervjuundersökning av hur körledare idag ser på saken och på vilka grunder de bestämmer sig för det ena eller andra uttalet. Undersökningen motiveras av att man i körsammanhang ofta ställs inför valet mellan uttalen [mi:g] och [mej].

Resultaten av litteraturgenomgången visar att *mig*-uttal sedan flera hundra år använts som en markör för högre stil medan *mej*-uttal varit den vardagliga formen. Den visar också att olika stilmarkörer har utvecklats åt olika håll, vilket man kan behöva ta hänsyn till vid stilanalys av äldre texter.

De intervjuade körledarna anger stil och ålder som de viktigaste faktorerna talande för *mig*-uttal. De underskattar också i samtliga fall åldern på *mej*-uttalet. Resultaten ger förhoppningsvis ett fylligare underlag för att i, främst körsammanhang, göra ett stilistiskt medvetet val mellan de båda uttalen av *mig*.

Nyckelord: *uttal, språkvård, sång, pronomen*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och forskningsfrågor.....	2
3. Bakgrund och forskningsöversikt.....	3
3.1. Stavnings- och uttalsförändringar genom historien.....	3
3.1.1. Fornsvensk tid.....	3
3.1.2. Nysvensk tid.....	4
3.2. Stilarter.....	6
3.3. Språkvård.....	7
3.3.1. Språkvård före 1800.....	7
3.3.2. Språkvård under 1800-talet.....	8
3.3.3. Språkvård under 1900-talet.....	9
4. Metod och material.....	11
4.1. Normering av stavning och uttal.....	11
4.1.1. Analysmetod.....	11
4.1.2. Källor.....	11
4.2. Intervjuer med körledare.....	13
4.2.1. Informanter.....	13
4.2.2. Intervjufrågor.....	14
4.2.3. Etiska hänsyn.....	15
4.3. Begränsningar.....	16
5. Resultat.....	17
5.1. Rekommendationer och kommentarer från språkvårdshåll.....	17
5.1.1. 1600-talet.....	17
5.1.2. 1700-talet.....	17
5.1.3. 1800-talet.....	19
5.1.4. 1900-talet och början av 2000-talet.....	20
5.1.5. Stavningsangivelser från Svenska Akademiens ordlistor.....	21
5.1.6. Sammanfattning av språkvårdsråd.....	22
5.2. Körledarnas synpunkter och val.....	23
5.2.1. Viktiga faktorer vid val av uttal.....	23

5.2.2.	Textens stil	23
5.2.3.	Textens ålder	24
5.2.4.	Musikaliska faktorer	24
5.2.5.	Slutrim.....	25
5.2.6.	Sammanhanget för framförandet	25
5.2.7.	Övriga faktorer och kommentarer.....	26
5.2.8.	Uppfattningar om mej-uttalets ålder	26
5.2.9.	Konkreta val av uttal	27
5.2.10.	Sammanfattning av intervjuundersökning	28
6.	Diskussion	29
6.1.	Uttal som markör för ålder och stil historiskt.....	29
6.2.	Uttal som markör för ålder och stil idag.....	29
6.3.	Korrelerande stildrag	30
6.4.	Slutsatser.....	31
6.5.	Avslutande kommentarer.....	32
7.	Litteraturförteckning	33

Tabell- och figurförteckning

Tabell 1. Personliga pronominas singularböjning i äldre fornsvenska	3
Tabell 2. Stavnings- och uttalsförändringar från fornsvenska till nysvenska	5
Tabell 3. Kommenterad lista över källor	12
Tabell 4. Uttal hörande till de högre stilnivåerna	20
Tabell 5. Innehåll i språkdebatten kring stavningsnormering och talspråk	22
Tabell 6. Uttalsval i exempelsånger	28
Figur 1. Uppfattningar om när <i>mej</i> -uttal blev etablerat i allmänt talspråk	27

1. Inledning

Talat språk skiljer sig på en rad punkter från sin skriftliga motsvarighet. Både tal och skrift har varit föremål för utveckling och förändring, och relationen mellan de båda har diskuterats och debatterats i flera århundraden (Lagerholm 2013).

Vid uppläsning av en skriven text tvingas man att välja hur skriftnära uttalet skall vara. Vissa skillnader mellan tal och skrift är små, som när man inte uttalar t-et i *det*. Andra skillnader är större och märks tydligare. De personliga pronominas objektsformer i singularis (*mig*, *dig* och *sig*) uttalas idag normalt [mej], [dej] och [sej]. Ett skriftspråksnära uttal av dem låter i de flesta situationer främmande.

Det finns dock tillfällen då frågan om ett skriftspråksnära uttal fortfarande har aktualitet. I körsammanhang uppkommer ofta frågan om hur man ska uttala dessa objektsformer: ”Ska det vara *mig* eller *mej*?” Argument som hörs för det förra uttalet kan vara att texten har en högtidlig eller ålderdomlig prägel, eller att objektsformen rimmar på *stig* eller liknande. Förespråkare för det senare uttalet kan hävda att det låter tillgjort med läsuttal eller att texten är för modern för att uttalas enligt bokstaven. Ofta har båda uttalen förespråkare.

Kanske är det just inom körvärlden som dessa frågor får störst proportioner. Poetiska texter läses visserligen även i andra sammanhang, men när en hel grupp gemensamt ska framföra en text, uppstår ett konkret behov av ett tydligt beslut om vilket uttal som skall gälla. När beslutsunderlaget i en fråga är vagt finns all anledning att undersöka hur man kan komma närmare ett fylligare underlag.

Uppsatsen har följande disposition: efter det första kapitlets inledning följer i kapitel 2 en redogörelse för uppsatsens syfte samt de forskningsfrågor som ska besvaras. I kapitel 3 ges sedan en bakgrund och översikt över vad tidigare forskning kommit fram till inom språkhistorisk ljudutveckling, stilarter och språkvård. Därefter beskrivs material och metoder i kapitel 4. I kapitel 5 redovisas resultaten av de undersökningar som har gjorts. Sedan diskuteras resultaten i kapitel 6 där också slutsatserna redovisas. Därefter följer en källförteckning i kapitel 7. Bilaga 1 innehåller texterna till de exempelsånger som ingår i undersökningens intervjudel.

2. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilken funktion uttalet av de personliga pronominas objektsformer i singularis tidigare har haft och idag har som stilmarkörer. Vidare är syftet att belysa hur det i praktiken kan gå till när en körledare bestämmer sig för det ena eller andra uttalet i ett körsammanhang.

Forskningsfrågor:

- Vilka rekommendationer om uttal har getts från språkvården och från tongivande personer i språkhistorien?
- Vilken roll har uttalet av objektsformerna som markör för stilnivå?
- Vilka andra stilmarkörer kan uttalet korreleras till?
- Vilka argument används i praktiken för att komma fram till det ena eller andra uttalet?

3. Bakgrund och forskningsöversikt

Av naturliga skäl är det svårt att säkert veta hur ord uttalades i tider innan ljuddokumentation blev möjlig. Även om förändringar i skriftspråket är en avspeglning av förändringar i talspråket, går det inte att säkert uttala sig om när förändringar i praktiken har ägt rum. Det är dessutom svårt att veta hur representativa de texter som finns bevarade är för det allmänna uttalet. Vissa slutsatser är dock möjliga att dra, genom att studera rimmade texter, felstavningar och äldre samtidskildringar (Pettersson 2005:15-16).

I det följande ges till att börja med en översikt över vad som skett med de personliga pronominas singulara objektsformer *mig*, *dig* och *sig* från äldre fornsvenska till yngre nysvensk tid. Därefter följer ett avsnitt om stilistik och sist kommer en redogörelse för språkvårdande insatser i historien.

För att förenkla framställningen kommer jag att i många fall enbart nämna exempel för formen *mig*. När det gäller ljudutvecklingen har *dig* och *sig* följt samma mönster och förändringarna gäller alltså samtliga tre former.

3.1. Stavnings- och uttalsförändringar genom historien

3.1.1. Fornsvensk tid

I den äldre fornsvenskan (ca 1225–ca 1375) fanns jämfört med idag en rikare nominalböjning med bevarat fyrkasussystem. Under periodens tidigaste del hade de personliga pronomina fortfarande separata former för ackusativ och dativ enligt nedanstående uppställning (efter Bergman 2013:51; Pettersson 2005:107)

Tabell 1. Personliga pronominas singularböjning i äldre fornsvenska

Kasus	1 person	2 person	reflexivum
Nominativ	<i>iak</i>	<i>þu</i>	
Genitiv	<i>min</i>	<i>þin</i>	<i>sin</i>
Dativ	<i>mær</i>	<i>þær</i>	<i>sær</i>
Ackusativ	<i>mik</i>	<i>þik</i>	<i>sik</i>

Redan under den äldre fornsvenska tiden började dock ackusativformerna att tränga ut dativformerna (Wessén 1968:143) så att vi fick en gemensam objektsform. Samtidigt skedde uttalsförändringar av både konsonanter och vokaler. Fornsvenskt *k* övergick till frikativt *gh* (Wessén 1968:83), vilket innebar utvecklingen *mik* > *migh*. Vokalen *i* i betonad ställning före konsonant försköts i många fall mot *e* (Noreen 1905:194) vilket ledde till förändringar som i *skip* > *skepp* och *liva* > *leva*. Under yngre fornsvensk tid började dessa nyare former uppträda i skriftspråket (Wessén 1968:76f).

Enligt Hesselman (1909:34ff) har visserligen *migh* uttalsmässigt genomgått samma förändring av vokalkvalitet som *skip* och *liva*, men han menar att det främst beror på att kort, obetonad vokal i *migh* först förändrades till en kort ä-vokal, det vill säga *mä(gh)*, för att sedan ge upphov till *me(gh)*. Resultat blev hur som helst en förändring av vokalen [i:] till [e:]/[ä:]. Slutkonsonanten försvagades även den på grund av sin ställning efter obetonad vokal och har (efter förändringen *k* > *gh*) antingen försvunnit helt, eller förändrats till ett j-ljud.

Ortografen var under den här tiden inte fastställd och en rik variation av stavningar förekom, inte sällan hos samma författare. Bergman (2013) ger exempel på detta från *Svenska Tideboken* utgiven 1525, där just *mig* förekommer med stavningarna *mig*, *migh*, *mik*, *mic*, *mich* och *mech*.

3.1.2. Nysvensk tid

Gustav Vasas översättning av Nya Testamentet 1526 brukar få markera starten för den äldre nysvenska perioden. I översättningen valdes formerna *migh*, *tigh* och *sigh* (*Thet nyia testamentit på swensko*, 1526). Vilket uttal denna stavning avspeglade är svårt att veta säkert, även om det finns skäl att förmoda att det snarare var ett ålderdomligt än ett samtida uttal (se avsnitt 3.3.1).

Som nämndes ovan kan rim vara en ledtråd om hur ett ord har uttalats. I Lasse Lucidors (1638-1674) diktning från 1600-talet finns exempel på stavningarna *meij* och *deij*, som dessutom rimmas på *eij* (Lucidor 1930:34). Andra exempel på att uttalet [mej], [dej], [sej] redan var etablerat vid den här tiden ges av Bergman

(2013:103) med hänvisning till Johan Ekeblad (född 1629, skriver *meigh*), Samuel Columbus (född 1642, skriver *mey, dey, sey*) och Karl XII (född 1682, skriver *mei*).

Även kommentarer om det samtida uttalet kan ge värdefulla upplysningar om hur ord har uttalats. I *Dialectus Vestrogothica* (1772) skriver Sven Hof om den västgötska dialekten. Den tillhörande ordlistan tar upp formerna *mäk, däk* och *säk*. Hof skriver om uppslagsordet *däk* följande: ”Däk, lantligt. Sv *däj* (dig). Dalkarlar säger *däg, mäg, säg* övriga svenskar säger *däj, mäj, säj*. Men ingen, såvitt jag vet, säger *dig, mig, sig*, utom i offentligt och högtidligt tal” (Hof 1772:108, min översättning).

Svenska Akademiens ordbok beskriver det svenska ordförrådet under nysvensk tid och tar upp de olika stavningsformer som finns belagda sedan 1521. Det tidigaste belägget för stavning som ligger nära ett nutida uttal kommer från 1626 där <meij>, <mei> och <mey> uppges (Svenska Akademien 1934:spalt J16). Andra stavningar som nämns är: *me, meg(h), meig, mich, mig(h), mik, mäck, mäj, mäy*.

I Abraham Sahlstedts ordbok (1773) används stavningen <mig>. Sedan dess kan stavningen anses vara etablerad eftersom efterföljande ordböcker har hållit fast vid samma stavning som huvudvariant.

De uttals- och stavningsförändringar som *mig* har genomgått sammanfattas i tabell 2. Tidsangivelserna är grova och uttalsangivelserna är, av tidigare nämnda skäl, till stor del gissningar utifrån indirekta uppgifter om uttal samt antaganden om andra ljudförändringar. Uppgifter om medeltida stavning är hämtade från Söderwall (1990:583)

Tabell 2. Stavnings- och uttalsförändringar från fornsvenska till nysvenska
Konsonantkombinationen gh i uttalsangivelsen betecknar frikativt g-ljud

Tidsperiod	Stavning	Uttal
Äldre fornsvenska ca 1225–ca 1375	mik mig migh	[mi:k] [mi:g] [mi:gh]
	mek meg megh	[me:k] [me:g] [me:gh]
	myk	[my:k]
Yngre fornsvenska ca 1375–1526	migh mägh megh	[mä:g] [mä:gh]
Äldre nysvenska 1526–1732	migh mäj mej	[mäj] [mej]
Yngre nysvenska 1732–	mig	[mej]

Att *mej*-uttalet har funnits länge i allmänt tal är alltså tydligt och välbelagt. Med tanke på att det tar tid innan uttalsförändringar får genomslag i skriften bör uttalet har tillkommit under senmedeltiden eller tidigt under nysvensk tid (Molde 1992:130f). Det går också att konstatera att det nu som tidigare har funnits olika uttal i olika sammanhang. Widmark konstaterar att ”Äldre framställningar gör det helt klart att det vid sidan av den regionala variationen också har funnits en betydande situationell och social differentiering av det talade språket” (Widmark 1992:158). Därför behöver också stilistiska aspekter belysas.

3.2. Stilarter

När ett skriftligt eller muntligt budskap formuleras är det inte bara innehållet som är viktigt, utan även formen. Cassirer definierar stil som ”ett förhållande mellan form, innehåll och effekt” (2003:32). Eftersom ett budskap kan få olika effekt beroende på hur det utformas blir stilistiska val viktiga i strävan att uppnå den önskade effekten.

Både muntligt och skriftligt språk kan delas in i olika stilmnivåer, klassiskt i en tredelning med en högre nivå, en mellannivå och en låg nivå (Åkermalm 1966:24). Denna generella indelning återkommer i olika varianter i flera verk som beskriver språkets användning i olika sammanhang.

Hur avgörs då vilken stilmnivå en viss text hör till? Det finns litteratur som beskriver hur stilanalys kan göras (exempelvis Cassirer 2003 och Lagerholm 2008), men jag kommer inte att gå in närmare på det här. Ett skäl att utelämna en sådan beskrivning är att en så medveten och strukturerad stilanalys i praktiken knappast görs i de situationer som den här undersökningen fokuserar på, nämligen uttalsval i körsammanhang. Det finns dock ett begrepp inom stilanalysen som måste nämnas eftersom det är centralt i min undersökning, nämligen begreppet *stilmarkör*:

En stilmarkör är en språklig konstruktion som har bidragit till en stilistisk egenskap. Stilmarkörer finns på alla språkliga nivåer och kan vara till exempel en fonetisk, lexikal eller syntaktisk konstruktion som på något sätt framträder och har en effekt. (Lagerholm 2008:31)

Utifrån definitionen i citatet ovan kan man betrakta uttalet av *mig* som en stilmarkör på fonetisk nivå, givet att de olika uttalen har olika effekt på mottagarna.

Litteratur som behandlar stilistik delar ofta upp språklig kommunikation i talspråk och skriftspråk. Här bör påpekas att den här undersökningen handlar om ett mellanting mellan dessa, nämligen uppläst språk. Det har skriftspråkets kännetecken genom att vara planerat, standardspråkligt, korrekt och mönsterbundet (Cassirer 2003:87), men har också drag av talspråk genom att uttalet av många ord skiljer sig från skriftbilden, exempelvis genom bortfall av slutkonsonanter.

3.3. Språkvård

3.3.1. *Språkvård före 1800*

Den äldre nysvenska tiden inleddes som redan nämnts med översättningen av Nya testamentet 1526. Tillsammans med den översättning av hela Bibeln, som kom ut 1540–1541 (*Biblia, thet är, all then Helgha Scrifft, på swensko*) blev den viktig både för fastställande av ortografin, och för den fortsatta utvecklingen av vissa språkförändringar (Bergman 2013:90ff). Exempelvis valde man att inte använda infinitivform med *e* som ändelse, vilket redan var etablerat i talspråk och vilket var gängse stavning i kanslispråket. Generellt kan man säga om bibelöversättningen 1541 att den bevarade många former som hade funnits i den tidigare religiösa diktningen från medeltiden, men som inte längre var levande i talspråket, både vad gäller ordböjning och stavning (Wessén 1968:185). Stilen bör därför också ha uppfattats som arkaiserande och högtidlig.

När Sverige så småningom blev en stormakt på 1600-talet, blev det samtidigt viktigt att det svenska språket kunde mäta sig med andra stormaktsspråk (Bergman 2013:123-ff). Språkvården kom därför att i mycket handla om normering av stavningen eftersom man dittills inte hade någon fastlagd ortografi. Det fanns i huvudsak två inriktningar: dels de som förespråkade ljudenlig stavning, det vill säga att skriften skulle rätta sig efter uttalet, dels de som förespråkade etymologisk

stavning, det vill säga att ordens ursprung skulle synas i stavningen, även om den därigenom skilde sig från talet (Teleman 2003:78).

En tongivande person under 1600-talet var Samuel Columbus. Han gav 1678 ut verket *En swänsk ordeskötsel* (tyvärr finns inget original bevarat och jag har använt en senare utgåva som utgår från fyra olika manuskript), där han ger råd om hur man bör stava, samtidigt som han med många exempel beskriver det samtida talspråket (Noreen & Stjernström 1881). Hans hållning är att skriften ska utgå från talspråket och att etymologisk stavning bör vara underordnad ljudenlig dito, men att ett väletablerat bruk ändå kan motivera avsteg från den ljudenliga principen.

De språkvårdande insatserna handlade inte bara om att fastställa hur inhemska ord skulle stavas. Under 1600-talet ökade inlåningen av ord från latin och franska (Bergman 2013:124). Flera personer vände sig mot att svenskan blandades upp med främmande ord. Exempelvis Georg Stiernhielm arbetade för att ersätta lånord med inhemska alternativ, till stor del utifrån den felaktiga uppfattningen att svenskan var det språk som andra europeiska språk hade utvecklats ifrån (Bergman 2013:126).

Under 1700-talet inträffade flera viktiga händelser inom språkvårdsområdet. Bland enskilda personer kan särskilt nämnas Sven Hof och Abraham Sahlstedt. Hof gav 1753 ut en bok som behandlade stavningen av svenskan (Hof 1753). Han menar i den att man bör skriva såsom man talar och att den främsta talarten är den uppländska. Sahlstedt gav 1773 ut den första riktiga svenska ordboken, vilken blev ett viktigt bidrag till standardiseringen av skriftspråket (Teleman 2003:50).

Svenska Akademien bildades 1786 och fick av Gustav III uppdraget att skapa en svensk ordbok och en svensk grammatik. För att akademien själv skulle vara konsekvent i sin stavning uppdrogs åt Carl Gustaf af Leopold att ta fram en *Afhandling om det svenska stafsättet* (Pettersson 2005:164).

3.3.2. Språkvård under 1800-talet

Leopolds nyss nämnda arbete om svensk stavning gavs ut 1801 och fick stor spridning genom att bli norm för Svenska Akademiens övriga utgivning och för det framväxande skolsystemet. År 1836 gav Svenska Akademien ut en grammatik (Enberg & Svenska Akademien 1836) som senare följdes av flera andra.

Andra viktiga händelser inom språkvårdsområdet var utgivningen av ordböcker. Anders Fredrik Dalins ordbok (1850) var den första mer omfattande ordboken med ordförklaringar på svenska, till skillnad från exempelvis Sahlstedts ordbok med latinska förklaringar. I väntan på den ordbok som Svenska Akademien hade fått i uppdrag att ta fram, gavs en ordlista ut (Svenska Akademien 1874). Den kom sedan att inom några år följas av fyra upplagor som var i stort sett oförändrade (Ralph 2009:53f).

Utgivningen av ordlistan 1874 hade föregåtts av en förnyad debatt kring vilken princip som borde styra stavningssättet (Teleman 2003:76-84). I Stockholm hölls 1869 ett rättstavningsmöte där man lade fram förslag till stavningsförändringar som skulle närma skriften till talet (Ralph 2009:49ff). Förändringarna accepterades till en början inte av Svenska Akademien och de fick inte genomslag i akademiens ordlista förrän i 6:e upplagan (1889).

Efter rättstavningsmötet fortsatte diskussionen kring ytterligare stavningsförändringar – de så kallade nystavarna ville förändra stavningen i ljudenlig riktning och förenkla stavningen av bland annat sje-ljudet och tje-ljudet. Svenska Akademien stod fortsatt på den motsatta sidan i debatten och ville behålla stavningen från Leopolds ordbok (Teleman 2003:80).

3.3.3. Språkvård under 1900-talet

Stavningsdebatten under 1800-talet ledde så småningom fram till en stavningsreform 1906 där ecklesiastikministern Fridtjuv Berg helt sonika meddelade att v-ljudet inte längre skulle stavas med <f>, <fv> eller <hv>, utan enbart med <v> samt att <t> skulle användas i stället för <dt> i ord som *särskildt* (Pettersson 2005:167). Sedan 1906 har den svenska stavningen i stort sett varit oförändrad och även om Svenska Akademien var motståndare till reformen fick dess ordlista anpassas efter den nya stavningen (Teleman 2003:86).

Några stavningsfrågor har ändå varit aktuella sedan 1906. Bland annat har man diskuterat användningen av olika kortformer av vissa ord, exempelvis *dra* i stället för *draga* och *ska* för *skall* (Teleman 2003:86f). Dessutom har formen *dom* i stället för *de/dem* diskuterats, liksom *mej* för *mig*. Teleman ger exempel på en

sifferöversikt från Josephson (1998) där användningen av *dom* och *mej/dej* i dagstidningsmaterial undersökts åren 1967, 1976 och 1997. Översikten visar att alla tre formerna ökade i frekvens mellan 1967 och 1976, men att de sedan sjunkit i frekvens 1997 (Teleman 2003:161f). För *mej* och *dej* var utvecklingen tydligast – procentandelen *mej* steg från 5 år 1967 till 12 år 1976 för att sedan sjunka till enbart 1 år 1997. Stavningen var alltså på väg att förändras i riktning mot *mej*-stavning, men utvecklingen kom av någon anledning av sig.

Under första halvan av 1900-talet skedde en annan förändring som egentligen inte rör själva stavningen, men som är intressant eftersom den rör skillnaden mellan tal och skrift. De plurala verbformerna hade börjat ersättas av singulara former i talspråk under början av 1600-talet, men bibehölls i skriften (Wessén 1968:253). På 40-talet gick många dagstidningar över till att använda singularformerna även vid pluralt subjekt, och 1945 följde TT efter (Pettersson 2005:181).

Under flera decennier var Erik Wellander en central person inom språkvården och hans verk *Riktig svenska* som utkom första gången 1939 spelade en viktig roll som norm för vilket språkbruk som rekommenderades (Teleman 2003:54). Den följdes sedan av Åke Åkermalms *Modern svenska: språk- och stilfrågor* (1966).

Erik Wellander var också involverad i grundandet av Nämnden för svensk språkvård, sedermera Svenska språknämnden med uppdraget att ägna sig åt tillämpad språkforskning och rådgivning i språkfrågor (Teleman 2003:55ff). Svenska språknämnden har på senare år bland annat gett ut en uttalsordbok (Garlén & Svenska språknämnden 2003) och en bok om språkriktighetsfrågor (Svenska språknämnden 2005). Svenska Språknämnden gick 2006 samman med Sverigefinska språknämnden och Klarspråksgruppen och detta nya organ har namnet Språkrådet.

Även om Svenska Akademien tvingades att böja sig för stavningsreformen 1906 har den fortfarande en viktig språkvårdande roll genom utgivningen av Svenska Akademiens ordlista, som sedan förra sekelskiftet har utkommit i fem nya och omarbetade upplagor, den senaste 2006 (Gellerstam 2009:56).

4. Metod och material

Undersökningen är uppbyggd av två kompletterande delar: dels en språkvårdshistorisk del där målet varit att undersöka vilka uttalsrekommendationer som har funnits, dels en intervjudel för att närmare undersöka hur man i praktiken kan hantera valet mellan olika uttal.

4.1. Normering av stavning och uttal

I den språkvårdshistoriska delen har jag hos språkvårdsaktörer sökt efter konkreta kommentarer både angående stavning och uttal av *mig*. För genomgången har jag valt verk från officiellt språkvårdshåll och från personer som på olika sätt varit tongivande och betydelsefulla inom det språkliga området. Materialet omfattar tiden från 1670-talet fram till 2000-talet. Från 1800 och framåt är det mer omfattande, eftersom det var då vi fick en mer etablerad språkvård (Teleman 2003).

4.1.1. *Analysmetod*

I det undersökta materialet har jag framförallt sökt efter normativa kommentarer, men även noterat deskriptiva. Eftersom uttalet av *mig* här betraktas som en stilmarkör har jag (i de fall uppgift har gått att finna) undersökt vilka andra stilmarkörer som stilnivåmässigt jämföras med *mig*. Vilken stavning av *mig* författaren själv väljer har noterats, liksom stavningen av ord vars utseende skiljer sig åt beroende på om etymologisk eller ljudenlig stavning används.

4.1.2. *Källor*

Valet av källor har gjorts utifrån vad som hittats vid genomgång av sekundärlitteraturen, främst Teleman (2003), Pettersson (2005) och Wessén (1968). Jag har försökt inkludera så många källor som möjligt och strävat efter att hitta verk

med en bredd vad gäller synsätt på språkvård i allmänhet och ortografi i synnerhet. I tabell 3 listas källorna med årtal och kort kommentar till vad verket innehåller. I flera fall har verket utgivits långt senare än det skrivits eller utgivits i ytterligare upplagor. I dessa fall är de daterade efter sin tillkomst och för uppgift om utgivningsår hänvisas till källförteckningen. Några mycket långa titlar har kortats av.

Tabell 3. Kommenterad lista över källor

År	Titel	Författare	Kommentar
1670-tal	En swänsk ordeskötsel	Columbus	Stavningsrekommendationer och rikliga exempel på samtida talspråk
1691	Petrus Lagerlöfs collegium 1691 angående vårt svenska språks cultiverande	Lagerlöf	Föreläsningar om stavningsprinciper
1694	De linguae svecanae orthographia	Lagerlöf & Zachrisson	Avhandling om svensk ortografi
1716	Schibboleth. Svenska språketz Rycht och Richtighet	Swedberg	Språklära med vissa försök till förnyelse av stavningen enligt ljudenlig princip
1720-tal	Oförgripelige tanckar	Hiärne	Kritik mot Swedbergs Schibboleth
1753	Swänska språkets rätta skrifsätt	Hof	Anvisningar om skillnaderna mellan talspråk och skriftspråk
1773	Svensk ordbok med latinsk uttolkning	Sahlstedt	Svenskans första mer omfattande ordbok
1801	Afhandling om Svenska stafsättet	Leopold	Normerande stavningslära
1850	Ordbok öfver svenska språket	Dalin	Officiell ordbok grundad på Leopolds principer
1870	Om svensk rättstafning	Hazellius	Förhållandet mellan tal och skrift
1888	Om språkriktighet	Noreen	Inlägg i språkriktighetsdebatten
1889	Svensk uttals-ordbok	Lyttkens & Wulff	Rekommenderat uttal relaterat till olika stilnivåer
1897	Om svenskan som skriftspråk	Cederschiöld	Förhållandet mellan tal och skrift

1939	Riktig svenska	Wellander	Språkriktighets- rekommendationer
1966	Modern svenska	Åkermalm	
1984-85	Svenskläraren	Persson m fl	Debatt om <i>mej</i> -stavning
2003	Svenska språknämndens uttalsordbok	Garlén	Moderna uttalsrekommendationer
2003	Svenska Akademiens språklära	Hultman	Rekommendationer angående stavning och uttal

4.2. Intervjuer med körledare

4.2.1. Informanter

Eftersom körsång är ett sammanhang där frågan om uttal av *mig* ofta är aktuell, har jag valt att kontakta 10 körledare för intervjuer. Min ambition har varit att hitta informanter från olika typer av sammanhang inom det konstmusikaliska området, eftersom jag förväntar mig att man inom detta område ofta tvingas ta ställning i uttalsfrågan. Informanterna representerar olika åldrar och körsammanhang. Två av dem är professorer i kördirigering och samtliga har en gedigen erfarenhet av körledning. Både sakrala och profana sammanhang finns representerade. Informanterna har en spridning i ålder från 34 till 78 år och fördelningen mellan män och kvinnor är jämn.

Körerna som leds är av olika slag, vanligen blandad vuxenkör, men även barnkör, gosskör och manskör finns med bland körledarnas erfarenheter. Körer av typen gospelkör, jag-kan-inte-sjunga-kör och liknande har inte tagits med, eftersom jag utgår från att man i dessa antingen sällan har anledning att ställas inför frågan kring val mellan [mi:g] och [mej], eller inte har så höga krav på körsångarna att det spelar någon roll om man har ett gemensamt uttal eller inte.

Inför intervjuerna har jag kontaktat informanterna muntligen eller per mejl och bett att få ställa frågor kring hur de behandlar uttalet av *mig*. Informanterna har fått föreslå ett tillfälle som passar dem, för att skapa goda förutsättningar för en bra intervjusituation. I något fall har jag fått besked att intervjun kunnat ske omgående,

men jag har då bett att få återkomma något senare, eftersom jag har velat att informanterna ska ha haft möjlighet att fundera, medvetet eller omedvetet, kring vilka val de gör.

4.2.2. *Intervjufrågor*

Intervjuerna har genomförts under en period av fyra veckor våren 2014 och varje intervju har tagit 15–35 minuter i anspråk, beroende på utförligheten i deltagarnas svar. De har inletts med att informanten har fått en öppen fråga om vad som påverkar valet mellan de olika uttalen. I de fall informanten inte spontant har kommenterat vilken roll textens stil och ålder spelar, har jag frågat specifikt om dessa faktorer. För att utforska eventuella andra faktorer som kan spela roll har jag frågat vilka roller musikaliska aspekter samt sammanhanget för framförandet spelar. Dessutom har jag ställt frågan om hur man behandlar fall där *mig* rimmar på ord som *stig*, där ljudrimmet går förlorat utan ett bokstavnära uttal.

Mot slutet av intervjun har informanterna fått ta ställning till vilket uttal de skulle välja i några exempelsånger. Dessa listas här tillsammans med en motivering till varför jag har valt dem.

- *Uti vår hage* är en välkänd svensk folkvisa. Vem som har skrivit texten är oklart, men omkvädet ska ha kunnat spårats till 1600-talet (Palm & Stenström 2003:586). Texten har flera språkliga drag som gör att den kan uppfattas som ålderdomlig. Exempel på detta är den inledande prepositionen *uti* och den plurala verbformen i frasen ”där växa blå bär”. Samtidigt finns det ett innerligt och personligt tilltal i texten, vilket skulle kunna tala för *mej*-uttal.
- *Bred dina vida vingar* är en vanlig psalm och här finns både ett personligt tilltal och en högtidlig karaktär. Texten är skriven av Lina Sandell-Berg 1860–1865.
- *Julvisa* (1887) av Jean Sibelius inleds med orden ”Giv mig ej glans, ej guld, ej prakt i signad juletid”. Här finns ett högstämt språk som skulle kunna inbjuda till ett skriftnära uttal. Samtidigt finns möjlighet till olika sorters rim

i anslutning till *mig*. Man skulle kunna låta *mig* bilda ett inrim på i-et i *giv*, men också ett slutrim på *ej*.

- *Herren är min herde (Ps 23)* från 1917 års översättning av Bibeln. Denna psalm är mycket välkänd och finns i en stor mängd tonsättningar. Språket är högtidligt samtidigt som det är personligt i sitt tilltal. Det är också en text som är översatt och det finns alltså inte möjligheten att hänvisa till författarens övriga stil eller eventuella önskemål om uttal.
- *Herren är min herde (Ps 23)* enligt Bibel 2000. Exemplet finns med för att jämföra eventuella skillnader mellan två översättningar från olika tider.
- *Nocturne (1948)* av Evert Taube är en välkänd kärlekssång. Språket är personligt och intimt och skulle därför kunna inbjuda till *mej*-uttal. Samtidigt valde Evert Taube själv att använda *mig*-uttal¹.

Allra sist har jag frågat informanterna om när de tror att *mej*-uttal blev allmänt etablerat som talspråksform. Anledning till att denna fråga ställs är att jag tror att det finns en uppfattning om att *mej*-uttalet är mycket mer modernt än vad det i själva verket är. Jag tror också att man är mer benägen att välja *mig*-uttal om man har föreställningen att detta uttal var gängse vid tiden för textens tillkomst, vilket gör att det är intressant att ta reda på vilka uppfattningar de har i den frågan.

4.2.3. *Etiska hänsyn*

I enlighet med Vetenskapsrådets principer för forskningsetik (Vetenskapsrådet 2002) har fyra huvudkrav (informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet) övervägts vid intervjuundersökningen. Samtliga informanter har vid förfrågan om deltagande fått information om undersökningens syfte och att det rört sig om en kandidatuppsats vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Därefter har frågan ställts om deltagande i undersökningen. En informant valde att i stället för att delta i en intervju, skriva ned

¹ Exempel på att Taube själv sjöng [mig] i *Nocturne* finns på skivan "Evert Taube/Musik vi minns" utgiven 2008 på Universal Music Ltd.

sina tankar om uttalsfrågan och skicka per mejl. Deltagarnas svar har sparats och redovisas i avidentifierad form. Svaren används enbart för denna undersökning och inte för något kommersiellt bruk. Flera av informanterna har självmant bett om att få ta del av den färdiga uppsatsen och jag har i övriga fall själv erbjudit dem detta.

Ämnet för intervjuundersökningen är varken av privat eller etiskt känslig natur. Deltagarna har redovisat sina tankar kring hur de inför andra (körsångare och publik) hanterar en uttalsfråga och det ligger alltså i sakens natur att resultatet för deras resonemang är något som varken är hemligt eller angeläget att vara särskilt försiktig med av konfidentiella skäl. Det är dock ändå viktigt att tänka på de etiska riktlinjer som finns för den här typen av undersökningar, av omsorg om deltagarna.

4.3. Begränsningar

Språkhistoriska undersökningar som gäller talet blir av naturliga skäl begränsade av att vi inte har några möjligheter att lyssna på hur det verkligen lät. Även om det finns samtidsskildringar och andra källor som ger vissa upplysningar, är det inte samma sak som att kunna analysera en inspelning. Dessutom är det svårt att avgöra hur representativa de indirekta upplysningar man får är. Risken finns att en författare i första hand beskriver den regionala och sociala varietet som vederbörande själv tillhör. Uppfattningar om vad som är ”fint” språk kan också påverka vad man väljer att ta upp i en språklig beskrivning.

I den språkhistoriska delen har jag sorterat materialet per århundrade. Detta är en rent praktisk indelning, som inte speglar någon skarp gräns mellan perioderna. Många språkvetare har dessutom verkat på båda sidor om ett sekelskifte.

Intervjusituationerna skilde sig något åt av praktiska skäl. Två intervjuer gjordes öga-mot-öga och en informant ville inte svara på frågor per telefon utan skrev ett mejl med några tankar kring valet mellan de olika uttalen. Informanterna skiljer sig åt på många sätt och det har som ovan nämnts varit min strävan att få en god spridning bland dem. Samtidigt innebär detta begränsade möjligheter att dra slutsatser baserat på skillnaderna dem emellan.

5. Resultat

Här presenteras till att börja med de resultat som framkommit vid den språkhistoriska undersökningen, fördelade per århundrade. Uppgifter från Svenska Akademiens ordlistor redovisas separat för att inte behöva delas upp på olika århundraden. Därefter följer resultaten från intervjuundersökningen.

5.1. Rekommendationer och kommentarer från språkvårdshåll

5.1.1. 1600-talet

Under 1600-talet fanns en stor ortografisk variation. I det studerade materialet märks det tydligast hos Samuel Columbus. I *En swänsk ordeskötsel* använder han fyra olika stavningar av *mig*: <mig>, <meg>, <mäg> och <meij>. Det gäller även <säga>/<säija> och <ord>/<ohl>/<oohl>/<ool>, där det är tydligt att stavningen har talspråkliga drag.

Petrus Lagerlöf och Olaus Troilius Zachrisson är mer konsekventa och använder genomgående stavningen <mig>. De förespråkar etymologisk stavning med argumentet att skriften kräver en särskild omsorg och inte kan tillåtas att rätta sig efter ett vardagligt talspråk. De konstaterar också att det finns olika talstilar som hör hemma i olika sammanhang. Vid offentligt tal krävs exempelvis att språket är mer vårdat. Hur detta mer vårdade talspråk bör se ut preciseras inte närmare, men eftersom de också nämner att vårdat skriftspråk och vårdat talspråk bör vara varandras förebilder, verkar det som att ett mer skriftnära uttal är eftersträvansvärt i offentligt tal.

5.1.2. 1700-talet

Under 1700-talet fanns fortfarande en stor variation i stavningssätt, även om det verkar som att den inomindividuell variationen minskade genom att författarna blev

mer konsekventa. Bristen på klara besked om hur man borde stava påtalas återkommande.

Jesper Swedberg gav 1716 ut verket *Schibboleth. Swenska Språketz Rycht och Richtighet*. Han var anhängare av den ljudenliga stavningsprincipen och menade att ”Ögonen kunna intet fordra mera i thetta mål at se än öronen få höra” (Swedberg 1716:4). Swedberg kom från Skara och kommenterar också det västgötska bruket att stava <mick>: ”Westgiöten säger wel så. [...] the hafwa skrifwit och tryckt mick, tick, jagk. Men tale wi intet så. Som wi nu tale så skrifwes thet: och ther wid är bässt at förblifwa” (Swedberg 1716:12). Själv stavar Swedberg <mig> och det är förmodligen ett mer offentligt tal han syftar på när han uppger att de talar som det skrivs.

En stark motståndare till Swedberg var Urban Hiärne som i *Oförgriplige Tanckar* går till angrepp mot Swedbergs rekommendationer. Även Hiärne accepterar att vissa stavningar är så etablerade att det inte finns anledning att ändra dem, men den princip han förespråkar är att ”man och noga i acht-tager att skrifwa orden, eftter sitt uhrsprung, af egit eller fremmande språåk” (Hiärne 1991:57). Han nämner också att *mig* enligt ljudenlig stavning borde stavas <migh> eftersom slutkonsonanten uttalas aspirerat. Däremot använder han själv stavningen <mig>.

Sven Hof skiljer mellan tre olika talstilar och tar upp flera exempel som skiljer de två högre stilarna åt (gement tal och offentligt tal). Däribland nämns uttalet [mäj] som hörande till det gemena talet, medan [mi:g] är det som bör användas i offentligt tal. Andra talspråksformer som nämns är /bol/, /ol/, /välen/, /go mårån/ och /trast/, vilka i offentligt tal bör uttalas /bord/, /ord/, /värden/ (med stavningen: <världen>), /god morgon/ och /strax/. Hof menar att skriften bör rätta sig efter det vårdade talspråket och förordar det bruk som har störst utbredning.

Abraham Sahlstedt stavar <mig>, <dig> och <sig> i *Svensk ordbok med latinsk uttolkning*. I förordet uppger han att han har utgått från det rådande bruket vid val av stavning. När uttalet tillåts styra stavningen är han noggrann med att därmed ”icke förstås den wårdslöshet, som i hastiga uttryck under dagligt umgänges tal förekommer” (Sahlstedt 1773:2).

5.1.3. 1800-talet

I början av 1800-talet blir ortografin standardiserad, vilket minskar både den samtida variationen och möjligheterna för kommande språkvårdare att genomföra stora förändringar.

Carl Gustaf af Leopold tar i sin *Afhandling om Svenska stafsättet* upp bruket och etymologin som de två möjliga principerna att grunda stavningen på. Leopold anser att det allmänna bruket bör styra stavningen och tar upp exempel på hur etymologisk stavning kan ställa till med problem vid uppläsning av ord som har förändrats i uttalet: ”Poëten och Vältalaren skola aldrig säga *illakt uppsåt, illake rådgivare*, i stället för *elakt uppsåt, elake rådgivare*” (Leopold 1801:13).

År 1850 gavs Anders Fredrik Dalins *Ordbok öfver svenska språket* ut. Han hänvisar till det rådande bruket inom Svenska Akademien som grund för stavningen, vilket alltså innebär stavning enligt Leopolds avhandling.

Artur Hazelius menar att det är stavningens uppgift att ”återspegla det talade språket” (Hazelius 1870:2), men skriver också att stavningen är viktig för att ge språkbrukarna vägledning om vad som är ett vårdat tal. Även om han inte tar upp det som ett exempel, verkar det som att han förusätter *mig*-uttal i det vårdade talet. Till det vårdade talet hör enligt Hazelius även plurala verbformer ”hvilka vi ännu i det vårdade talet gärna höra och använda” (1870:20).

I boken *Om språkkriktighet* (1888) påpekar Adolf Noreen att det språkbruk som bör eftersträvas är det som effektivast fyller funktionen att framföra ett budskap på ett riktigt och förståeligt sätt. Om vardagligt talspråk skriver han att man inte bör använda ett alltför skriftnära uttal, som att låta *r*-et höras i *bord och fors*, eftersom det skapar onödigt besvär, men ”Något annorlunda ställer sig saken i högtidligt och poetiskt språk (samt i sång), där arkaismer – således också ett ålderdomligt uttal – äro jämförelsevis berättigade, ja i många fall eftersträfvansvärda” (Noreen 1888:18).

Svensk Uttals-ordbok av Ivar Adolf Lyttkens och Fredrik Wulff (1889) ger detaljerade och precisa anvisningar om riksspråkets (definierat som talet hos bildade svenskar) olika stilnivåer och vilka uttal som hör till respektive nivå. De skiljer mellan tre stilnivåer (offentligt, socialt och ohyfsat) med vardera två undergrupper (högtidligt, vårdat; umgängligt, ledigt; hvardagligt, vulgärt) (Lyttkens & Wulff

1889:8-13). Det högtidliga talet uppges användas ”vid den allmänna gudstjänsten [...] i allvarligare föredrag, i sorjespel och i allmänhet vid högtidlig uppläsning”, medan det vårdade hör hemma ”vid muntliga föredrag och offentliga diskussioner, vid vanlig uppläsning, vid skådespel osv.” (Lyttkens & Wulff 1889:5f). Några exempel ur anvisningarna ges i tabell 4.

Tabell 4. Uttal hörande till de högre stilnivåerna enligt Lyttkens & Wulff 1889:8-13

Stavning	Offentligt tal		Socialt tal	
	Högtidligt	Vårdat	Umgångligt	Ledigt
Säga	säga, säja	säja	säja	säja
Någonsin	någonsin	nånsin, nonsin	nånsin, nonsin	nånsin, nonsin
Midsommar	mid-somar	mid:somar	mit:somar	mis:omar
Giv mig handsken och tig	ji:v mig handsken ok ti:g tig	ji:v mig hansken o ti:g	ji:v mäj hansken å ti:g	je: mäj hansken å ti:g
I voren gångna	i voren gongna	i voren gongna	ni hade got:	ni hade got:

Trots titeln handlar *Om svenskan som skriftspråk* av Gustaf Cederschiöld (1897) framförallt om förhållandet mellan talspråk och skriftspråk. Författaren beklagar att skriftspråket är så konservativt att det inte ens vill ta upp former som i århundraden har funnits i talspråket (Cederschiöld 1897:238). Anmärkningsvärt är att <mej> genomgående används vid direkt anföring. Det talspråk som behandlas är nästan uteslutande bildat samtalspråk och inga direkta anvisningar ges om talad poesi eller offentligt tal.

5.1.4. 1900-talet och början av 2000-talet

Efter 1906 års stavningsreform har den svenska ortografin i stort sett inte förändrats, men däremot har andra aspekter av språket förändrats eller utvecklats.

Erik Wellander nämner i *Riktig svenska* (Wellander 1965:47) *mej* bland former som är typiska för bildat talspråk och tar i samma sammanhang även upp former som *lite*, *arton*, *er*, *nån*, *inget*, *bli*, *dra*, *ta* och *ge* (för de skriftspråkliga formerna *litet*, *aderton*, *eder*, *någon*, *intet*, *bliva*, *draga*, *taga* och *giva*).

I *Modern svenska: språk- och stilfrågor* (1966) tar Åke Åkermalm upp förhållandet mellan tal och skrift och placerar det vårdade talspråket i sammanhang som offentliga föredrag och ”tankeutbyte i en mera anspråksfull konversation (Åkermalm 1966:44). Han nämner att former som *inget* och *lite* hör till det vårdade talet och mycket väl borde kunna användas i skrift utan att det skulle innebära ett stilbrott (Åkermalm 1966:45).

I tidningen *Svenskläraren* publicerades 1985 en artikel som gav upphov till en intensiv debatt. Gunnel Persson och Thore Pettersson uppmanade nämligen svensklärarkåren att ”kollektivt rekommendera sina elever att i alla former av skrift använda stavningarna **mej**, **dej** och **sej** i stället för de nuvarande **mig**, **dig** och **sig**” (Persson & Pettersson 1984:25). Dessutom föreslog författarna att <dom> skulle ersätta formerna <de> och <dem>. I debatten som följde vände sig bland andra Svenska språknämnden kraftfullt mot förslaget och hänvisade till att de talspråksnära formerna var relativt sällsynta i skrift (jfr avsnitt 3.3.3. ovan) och att bruket av <mej> i direkt anföring och vardaglig stil innebar en värdefull möjlighet till stilistisk variation (Widmark & Grünbaum 1985) som skulle gå förlorad om <mig> slutade användas.

Svenska språknämndens uttalsordbok ger följande uttalsanvisning: ”mEj: el. vid viss högläsning mi:g” (Garlén & Svenska språknämnden 2003:488)

Tor G. Hultman skriver i *Svenska Akademiens språklära*: ”*Mig* och *dig* uttalas /mej:/ och /dej:/, ibland vid uppläsning – särskilt i rimställning – även /mi:g/ och /di:g/. I återgivet tal och även eljest i vardagligt språkbruk skrivs *mig* och *dig* ibland *mej* och *dej*” (Hultman & Svenska Akademien 2003:99)

5.1.5. Stavningsangivelser från Svenska Akademiens ordlistor

Svenska Akademiens ordlista utkom första gången 1874 och har sedan följts av 12 upplagor. Fram till och med den åttonde upplagan (1923) togs enbart formen <mig> med. Från och med den nionde upplagan (1950) anges ”vanl. uttalat o. äv. vard. skrivet *mej*”.

5.1.6. *Sammanfattning av språkvårdsråd*

I den genomförda språkhistoriska undersökningen visas att standardiseringen av svenskans ortografi har skett under lång tid och gett upphov till återkommande diskussioner om vilken princip som bör styra. De som varit inblandade har företrätt olika ståndpunkter, men de har också konstaterat att det etablerade bruket väger tungt oavsett vilken princip som bruket i det enskilda fallet realiserar. Innan ortografin blev fastställd, handlade diskussionerna till stor del om vilken princip som skulle styra stavningen i de fall bruket inte var tillräckligt etablerat. När ortografin i början på 1800-talet hade fått en fastare form, fanns större utrymme för stilistiska diskussioner. Det var också under 1800-talet som det fanns flest kommentarer kring vilka talvarianter som hör hemma på olika stilnivåer. Sedan 1906 har stavningsfrågan haft ett begränsat utrymme och i stället har andra frågor, såsom användningen av singulara verbformer, fått större plats.

Innehållet i de diskussioner som har förts kring stavningsnormering och talspråk sammanfattas i tabell 5.

Tabell 5. Innehåll i språkdebatten kring stavningsnormering och uttal

Period	Innehåll
1600-talet	Stor variation i stavningen. Diskussion kring vilken princip som bör styra stavningen: ljudenlig eller etymologisk.
1700-talet	Ortografin tar form främst utifrån vilket bruk som är etablerat. Tydlig differentiering mellan olika talstilar. [mej] omtalas som stilmärk.
1800-talet	Ortografin har standardiserats. Debatt kring eventuell reform av stavningen. Uttalsordbok ger detaljanvisningar om uttal hörande till olika stilnivåer.
1900-talet	Vissa talspråkliga former tas upp i skriftspråket. Pluralböjning av verb avskaffas. Debatt om att införa <i>mej</i> -stavning blossar upp men tillbakavisas. <Mej> etableras som alternativ stavningsform med stilistisk skillnad jämfört med <mig>.

5.2. Körledarnas synpunkter och val

5.2.1. Viktiga faktorer vid val av uttal

Vid intervjuerna var det ingen som tyckte att det fanns ett självklart svar på frågan om hur man ska välja mellan [mi:g] och [mej]. I stället styrde en kombination av några olika faktorer och en slags ”allmän känsla”. De faktorer som under intervjuerna framkommit som viktigast presenteras här i fallande ordning:

- Textens stil
- Textens ålder
- Musikens stil
- Rim
- Sammanhanget/publiken
- Eventuell information om författarens egna preferenser vad gäller uttal
- Vilka som sjunger

5.2.2. Textens stil

Stilen i texten nämndes av samtliga informanter som en faktor att ta hänsyn till, och var generellt den faktor som informanterna tyckte var viktigast. Stilar som ansågs höra ihop med *mi:g*-uttal beskrevs med ord som: högtidlig, gammaldags, kyrklig, höglitterär, arkaiserande, sakral, allvarlig, skriftspråklig. Stilar som i stället talade för *mej*-uttal beskrevs med ord som: vardaglig, modern, sekulär, informell, visaktig, talspråklig.

Vilket slags tilltal som finns i texten lyftes av flera informanter som viktigt för valet mellan [mi:g] och [mej]. Ju mer man uppfattar att texten har ett personligt tilltal, desto större benägenhet att vilja använda *mej*-uttal. Exempel som nämnts är kärlekssånger och böner där ett mer skriftnära uttal kan skapa en distans som inte är önskvärd i dessa fall.

5.2.3. *Textens ålder*

När det gäller betydelsen av textens ålder gick åsikterna mer isär än när det gäller stil. En person ansåg att åldern inte spelar någon roll alls och att det i stället är stilen som ensam avgör. De flesta menade dock att åldern antingen är lika eller nästan lika viktig som stilen, även om det också finns ett samband mellan att en text är gammal och att den uppfattas mer högtidlig stilmässigt. Fem informanter hade en, mer eller mindre bestämd, uppfattning om att det finns en tidsmässig brytpunkt mellan texter som bör få uttalet [mi:g] jämfört med [mej]. Var denna brytpunkt gick skilde sig något: tidigast kring förra sekelskiftet och senast kring 1970-talet.

5.2.4. *Musikaliska faktorer*

För två av informanterna spelade musikaliska faktorer ingen roll alls för valet mellan [mi:g] och [mej]. De andra lyfte fram två aspekter som kan ha betydelse, nämligen musikstil och sångteknik.

Klassisk musik i komplicerat arrangemang var en faktor som påverkade valet i riktning mot *mig*-uttal, eftersom det ansågs höra ihop med en högre musikstil, passande till en högre stilnivå på uttalet. Dessutom menade en av informanterna att [mi:g] ger ett mer distinkt uttal, vilket kan vara en fördel i sånger där rytmen måste vara tydlig. Melodier av viskaraktär och mjuka, böljande melodier gjorde informanterna mer benägna att välja *mej*-uttal. Orsaker som nämndes var att *mej*-uttal upplevs mjukare, vilket minskar risken för ett uttal som sticker ut.

När det gäller sångtekniska aspekter menade flera av informanterna att *mig*-uttal ger en vackrare och klarare vokalklang och därför är eftersträvansvärt. Samtidigt påpekade en informant att *mig*-uttal hos mindre tränade sångare kan vara känsligt i höga tonlägen och att valet då beror på om körsångarna klarar att sjunga vokalen /i/ på ett vackert sätt. Samma estetiska resonemang fördes kring vissa dialektala varianter av i-ljud, där informanten menade att i en kör med dialektalare med vassa i-ljud kan det vara befogat att oftare välja *mej*-uttal, såvida inte sångarna klarar att producera en vacker vokalklang när de sjunger [mi:g].

5.2.5. *Slutrim*

Med undantag för en person var informanterna överens om att valet mellan [mi:g] och [mej] är enkelt vid rim på andra ord som slutar på –ig, exempelvis *stig* eller *innerlig*. Då väljer man konsekvent *mig*-uttal för rimmets skull. Den informant som inte tyckte det var självklart jämförde med så kallade *eye rhymes*² inom engelsk diktning och menade att man i engelskan är mer obekymrad över om skriftliga slutrim fortfarande rimmar i nutida talspråk eller inte. Utifrån detta resonemang tyckte vederbörande att övriga faktorer väger tyngre än rimmet för val av uttal.

5.2.6. *Sammanhanget för framförandet*

Sammanhangets betydelse för valet av uttal tillmättes klart mindre betydelse än tidigare nämnda faktorer. Hälften av informanterna menade att det inte spelade någon roll alls i vilket sammanhang en sång framförs. Flera av de informanter som verkar i kyrkomusikaliska miljöer framhöll att det spelar roll om en sång framförs i en gudstjänst jämfört med i en konsert och att ett konsertsammanhang talar mer för *mig*-uttal. Däremot gick åsikterna tydligt isär när det gäller musik med liturgisk funktion. Här fanns både uppfattningen att sådan musik kommer bäst till sin rätt med *mig*-uttal, och att den genom sin funktion av tilltal mellan människa och Gud bör ha ett talspråksnära uttal.

Publikens förväntade kulturella bevakning och relation till sångerna nämndes också som faktorer att beakta. En publik van vid konstmusik kanske förväntar sig *mig*-uttal i större utsträckning. Å andra sidan skulle en sång som den aktuella publiken har en nära relation till kunna låta tillgjord med *mig*-uttal.

² Eye rhyme är ett engelskt begrepp och syftar på skriftliga rim som inte rimmar uttalsmässigt. I Shakespeares diktning finns flera exempel på sådana delhomografer där uttalet har utvecklats på ett sådant sätt att orden inte längre rimmar när man uttalar dem, som i exempelvis *daughter* och *laughter*.

5.2.7. *Övriga faktorer och kommentarer*

Faktorerna som nämns i följande stycke är uttryck för enstaka informanternas uppfattningar. De framkom i den öppnare delen av intervjun där informanterna inte styrdes av mina egna frågor.

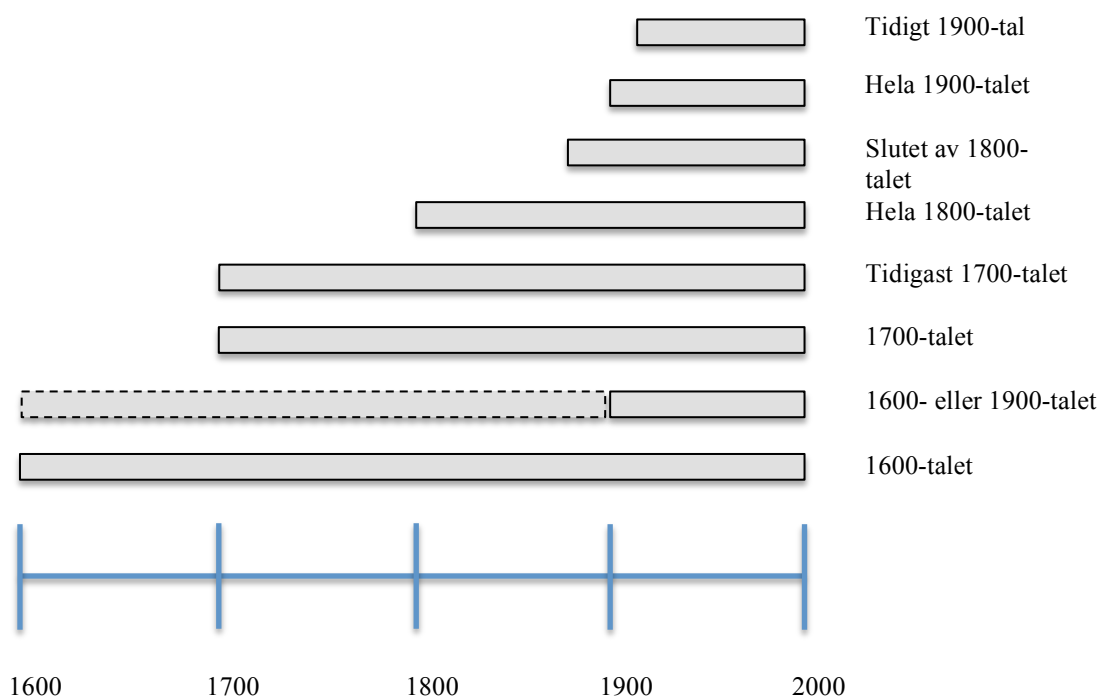
Vissa textförfattare har själva uttalat sig om hur de vill att deras texter ska uttalas vad gäller [mi:g] eller [mej]. I de fall som informanterna tog upp denna faktor, var uppfattningen att man bör följa författarens intentioner.

Flera informanter var mer benägna att välja *mej*-uttal om sångarna skulle utgöras av en barnkör, dels med tanke på att det skulle kunna kännas mer främmande för barn med *mi:g*-uttal och dels för att man upplevde att ett enklare vardagligare uttal passar bättre till barnkörer. Å andra sidan var det en informant som tyckte att sångarnas ålder inte spelar någon roll och att det är lika lätt för barn som för vuxna att sjunga [mi:g] om man bara ger en tydlig instruktion.

Flera av informanterna tyckte att uttalet [mi:g] är vackrare och ståtligare, men att [mej] innebär en större närhet och passar bättre ihop med ett mer personligt tilltal. Vanligt var också att informanterna upplevde frågan som mycket vanlig, och inte sällan svår, i körsammanhang.

5.2.8. *Uppfattningar om mej-uttalets ålder*

Frågan om när man tror att *mej*-uttalet etablerades i allmänt talspråk gav upphov till en del eftertänksamhet hos informanterna. Ingen trodde sig veta när det kunde ha skett och en informant ville inte ens lämna något förslag. Den gemensamma uppfattningen var att *mej*-uttalet var ”gammalt”, men vilken tidsperiod som kan räknas som gammal skilde sig kraftigt. Samtliga utgick från att *mej*-uttalet åtminstone hade funnits under större delen av 1900-talet. Efter lite betänketid uppgavs i flera fall en högre ålder än så. Det visade sig ändå att samtliga svar underskattade *mej*-uttalets ålder. Som nämndes i avsnitt 3.1.2 finns skriftliga belägg på stavningen <mej> från 1620-talet, vilket indikerar ett uttal som är klart äldre än så. Svaren fördelade sig någorlunda jämnt från 1600-tal till 1900-tal och redovisas i figur 1. Svar saknas från två informanter.



Figur 1. Uppfattningar om när mej-uttal blev etablerat i allmänt talspråk. Informanternas svar är angivna längst till höger. Liggande staplar visar grafiskt informanternas svar i förhållande till en tidsaxel. En informant föreslog två alternativ och deras respektive utbredning särskiljs i detta fall med streckad stapel.

5.2.9. Konkreta val av uttal

När informanterna skulle välja uttal i några exempelsånger framkom tydligare hur de resonerar i praktiken. Ganska många gånger var de osäkra och uppgav att valet kan bero på sammanhang, och att de faktiskt har gjort olika val vid olika tillfällen. Endast i ett fall valde samtliga informanter samma uttal, nämligen i *Julvisa* där *mig*-uttal föredrogs. Tillsammans med *Bred dina vida vingar* och *Psalm 23* (1917) var det den sång där flest valde *mig*-uttal. *Mig*-uttal motiverades dels utifrån att texten i övrigt uppfattades som ålderdomlig, högtidlig eller allvarlig, dels utifrån textens ålder och dels utifrån kännedom om författarens preferens.

Uti vår hage, *Ps 23* (2000) och *Nocturne* var de sånger där *mej*-uttal var vanligast. Valet motiverades utifrån stilnivå och vilket tilltal man upplevde fanns i

texten. I två av texterna motiverades båda uttalen utifrån stilnivån. De som valde *mig*-uttal bedömde att stilen i dessa två texter var ålderdomlig respektive högtidlig, medan de som valde *mej*-uttal menade att stilen var folklig respektive modern. I flera sånger, och för båda uttalen, gällde att musikens och arrangemangets karaktär kunde spela roll – ju enklare desto större sannolikhet för *mej*-uttal. I tabell 2 redovisas informanternas val i de olika exemplen.

Tabell 6. Uttalsval i exempelsånger. För varje sång anges hur många som valt respektive uttal, samt urvalsgrund.

Sång	Mig	Mej	Osäkert
Uti vår hage	2 Ålder; stilnivå	6 Stilnivå; tilltal	1 Arrangemanget; körens nivå
Bred dina vida vingar	4 Stilnivå	2	3 Beror på vilka som sjunger
Julvisa	9 Stilnivå	0	0
Ps 23 (1917)	5 Stilnivå; ålder	0	4 Tonsättning; sammanhang
Ps 23 (2000)	1 Stilnivå	4 Stilnivå; tilltal	4 Tonsättning
Nocturne	2 Författarens preferens	5 Stilnivå; tilltal	2 Arrangemang

5.2.10. Sammanfattning av intervjuundersökning

De faktorer som hade störst inverkan på valet av uttal var textens stil och dess ålder. I tveksamma fall spelade även musikstilen och andra utomtextuella faktorer roll. I slutrimsposition var valet givet [mi:g]. *Mig*-uttal motiverades utifrån stil, ålder och kännedom om författarens preferens. *Mej*-uttal motiverades av stilnivån och tilltalet i texten. I osäkra fall angavs att musikaliska och kontextuella faktorer spelade roll. Samtliga informanter hade en felaktig uppfattning om *mej*-uttalets ålder.

6. Diskussion

I den här uppsatsen har jag belyst vilken funktion uttalet av *mig* har och har haft som stilmarkör samt olika sätt att hantera valet mellan de olika uttalen. Här diskuteras några av de resultat som har framkommit.

6.1. Uttal som markör för ålder och stil historiskt

Någon gång har *mig*-uttalet etablerat sig som ett uttal på en hög stilnivå. När detta skedde är svårt att svara på, men tydligt är att det redan för flera hundra år sedan funnits en uttalsmässig stildifferentiering. Som nämndes i kapitel 3, valde man i bibelöversättningen 1541 ett språk som redan då var ålderdomligt i flera avseenden (Bergman 1968:185). Kanske var det på grund av valet av *migh* i översättningen som *mig*-uttalet etablerades som markör för en hög stilnivå?

Ålder och stil hör ihop på så vis att ålderdomliga uttryck ofta associeras med en högre stilnivå. Detta gör att det kan vara svårt att urskilja i vilken mån åldern respektive stilen gör att ett ord eller uttryck får den effekt det får.

6.2. Uttal som markör för ålder och stil idag

I intervjuundersökningen framkom tydligt att *mig*-uttalet uppfattas som markör både för hög stil och hög ålder. Det var slående att samtliga informanter missbedömde *mej*-uttalets ålder. Det skulle kunna tala för att användningen av *mig*-uttal i körsammanhang är högre än vad den hade varit om körledarna hade haft en korrekt uppfattning om åldern. Samtidigt var stilen något viktigare än åldern för valet mellan *mig*- och *mej*-uttal även om stil och ålder som nyss nämnts inte är oberoende av varandra. En möjlig förklaring till att *mig*-uttal idag kan uppfattas som markör för både stil och ålder kan vara att vi sällan möter det vardagliga språket från äldre tider, utan främst språk från högre stilnivåer i form av skönlitteratur eller poesi.

Stavningen av *mig* har gått från ett stort antal varianter i den äldre fornsvenskan till en enda etablerad form under yngre nysvensk tid (se tabell 2 på s 5). Under 1900-talet ökade under några decennier användningen av *mej*-stavningen för att

sedan åter minska (Teleman 2003:64) mellan 1976 och 1997. Varför denna minskning inträffade är oklart, men kan förmodligen höra samman med en allmän förändring i samhället från 70-talets hippiekultur till en stramare och mer prestationsinriktad kultur där vardagliga stavningsformer kanske inte får lika stort utrymme.

En annan förklaring kan vara att förhållandet mellan de båda stavsätten och uttalen är asymmetriskt. <Mig> kan uttalas både [mi:g] och [mej], medan <mej> enbart kan uttalas [mej]. Om man skriver <mej> innebär det ingen valmöjlighet för läsaren att själv välja uttal och det är ett tydligare ställningstagande från skribentens sida. Med tanke på att frekvensen *mej*-stavningar är förhållandevis låg, riskerar det att dra till sig uppmärksamhet på ett kanske oönskat sätt. Liksom tidigare århundraden fortsätter språkvårdarna idag alltså att diskutera stavningalternativ samtidigt som det etablerade bruket i praktiken avgör frågan för de flesta.

6.3. Korrelerande stildrag

Tidigt under arbetet blev det tydligt att många stilmarkörer har utvecklats och att utvecklingen inte är likriktad. Vissa uttal som tidigare har räknats som normala och stilneutrala, skulle idag uppfattas som dialektala och hörande till en låg stilnivå. Det gäller exempelvis *ool*, *bol* och *rann* för *ord*, *bord* och *rand* (exemplen är hämtade från Columbus, Hof och Lyttkens & Wulff med deras sätt att ange stavning och uttal).

Å andra sidan finns det gott om exempel på ordformer och uttal som tidigare har ansetts vara enkla, vardagliga och kanske slarviga, men som idag uppfattas som neutrala standardformer. Flera sådana exempel ges av Erik Wellander (*inget*, *bli* och *ge*, för *intet*, *bliva* och *giva*).

Det går alltså att konstatera att enskilda ords funktion som stilmarkörer till viss del beror på i vilken tid de använts. Att göra en stilanalys av en text från en annan tid är därför vanskligt. En del stildrag har ändrat valör och uppfattas idag på ett annat sätt än när texten skrevs.

Med tanke på att olika stildrag har rört sig mellan stilnivåerna skulle man knappast få samma resultat om man idag gjorde en motsvarande indelning som

Lyttkens och Wulff gör i sin uttalsordbok (1889). Däremot skulle man kunna använda deras indelning för att göra en mer precis stilanalys av deras samtida texter. I så fall skulle användning av former som *intet*, *icke*, *bliva*, *giva* och högtidliga interjektioner (som *o* och *ve*) tala för *mig*-uttal. På motsvarande vis skulle former som *inget*, *inte*, *bli*, *ge* och vardagliga interjektioner (som *ja*, och *oj*) tala för *mej*-uttal. Ytterligare drag som markerar samma stilskillnad som [mi:g] och [mej] är användningen av perfekt particip tillsammans med verbet *vara*, i stället för motsvarande konstruktion med supinum, eftersom dessa former enligt Lyttkens och Wulff korrelerar med *mig*-uttal, respektive *mej*-uttal.

Vid den här typen av stilanalyser bör man iaktta en viss försiktighet med tanke på att äldre texter kan ha moderniserats och därför kan ha förlorat vissa stildrag genom en modernare stavning.

6.4. Slutsatser

- *Mig*-uttal har sedan åtminstone 1700-talet använts som markör för en högre talstil.
- Rekommendationerna från språkvårdshåll har fram till och med början av 1900-talet tydligt anvisat *mig*-uttal vid offentligt framträdande.
- Valet mellan uttalen [mi:g] och [mej] bestäms i praktiken i första hand av stil och ålder.
- Stilanalys av äldre texter försvåras av att flera av de uttal som under perioden 1600–1800 uppges höra till bildat samtalsspråk, idag skulle uppfattas som dialektala, medan andra uttal som idag är standardspråkliga tidigare haft en vardaglig karaktär.
- Kunskap om korrelerande stilmarkörer skulle kunna underlätta valet mellan [mi:g] och [mej].

6.5. Avslutande kommentarer

Hur ska man då göra i valet mellan [mi:g] och [mej]? Naturligtvis är det fortfarande en fråga som inte går att besvara genom att ställa upp vissa regler. Vad som är ”rätt”

stil är något högst subjektivt. Med en mer noggrann stilanalys kan man visserligen få ett bättre underlag för sitt val, men det är inte givet att ett tidstroget uttal är det bästa eller rätta för en kör som sjunger en viss text idag.

Stilistik handlar som tidigare nämnts om förhållandet mellan ”form, innehåll och effekt” (Cassirer 2003:32). En text författas av någon som har en önskan om att uppnå en viss effekt med texten och de förslag som getts till vägledning i frågan utgår bara från inomtextuella drag. Men är författaren ensam om att vara avsändare av en text som sjungs av en kör? Även sångens tonsättare och kören som framför sången fungerar ju som avsändare med avsikt att uppnå en viss effekt.

Utifrån ett sådant resonemang skulle man kunna besvara avsnittets inledande fråga så här: Man ska välja det uttal som bidrar till att uppnå den effekt man önskar med framförandet. Ett sådant svar ger omedelbart upphov till en ny fråga: Vilken effekt har uttalet av *mig* (samt andra stilmarkörer) på lyssnaren? Det är en fråga som man nästan aldrig kan svara säkert på. Cassirer berör kort problemet med att det är sällan avsändaren vet på vilket sätt mottagaren kommer att uppfatta ett budskap (Cassirer 2003:22) Att svara på en sådan fråga kräver mer omfattande undersökningar av hur olika lyssnare uppfattar olika uttal som stilmarkörer, vilket förvisso vore intressant.

Litteraturförteckning

- Bergman, Gösta. (2013). *Kortfattad svensk språkhistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Biblia, thet är, all then Helgha Scrifft, på swensko*. (1540–41). Uppsala.
- Cassirer, Peter. (2003). *Stil, stilistik & stilanalys*. Stockholm: Natur och kultur.
- Cederschiöld, Gustaf. (1897). *Om svenskan som skriftspråk*. Göteborg: Wettergren & Kerber.
- Dalin, Anders Fredrik. (1850). *Ordbok öfver svenska språket*. Stockholm.
- Enberg, Lars Magnus & Svenska Akademien. (1836). *Svensk språklära*. Stockholm.
- Garlén, Claes & Svenska språknämnden. (2003). *Svenska språknämndens uttalsordbok: 67 000 ord i svenskan och deras uttal*. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Gellerstam, Martin. (2009). SAOL i många upplagor. I: Gellerstam, Martin (red), *SAOL och tidens flykt : några nedslag i ordlistans historia*, s 53-83. Stockholm: Norstedt.
- Hazelius, Artur. (1870). *Om svensk rättstafning*. Stockholm: Norstedt.
- Hesselman, Bengt. (1909). *De korta vokalerna i och y i svenskan*. Uppsala: Akademiska boktryckeriet.
- Hiärne, Urban. (1991). *Urban Hiärnes Oförgriplige tanckar – angående thet swenska språkets rätta skrijfarth / textkritisk utgåva efter Urban Hiärnes tryckklara manuskript, med inledning, kommentar och register av Stig Örjan Ohlsson*. Lund: Ambla.
- Hof, Sven. (1753). *Swänksa språkets rätta skrifsätt med sina bewis förestält och till kongl. swänksa wettenskaps academien framgifwit af Sven Hof*.
- Hof, Sven. (1772). *Dialectus Vestrogothica*.
- Hultman, Tor. G., & Svenska Akademien. (2003). *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Josephson, Olle. (1998, 1 februari). Äldre sydsvenskar håller fast vid di. *Svenska Dagbladet*.

- Lagerholm, Per. (2008). *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerholm, Per. (2013). *Muntligt och skriftligt i Sverige och svenskan*. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Leopold, Carl Gustaf. (1801). Afhandling om Svenska stafsättet *Svenska Akademiens handlingar ifrån 1796. Första delen*. Stockholm: Norstedt.
- Lucidor, Lasse. (1930). *Samlade skrifter av Lucidor ; utgivna av Fredrik Sandwall*. Stockholm : Svenska vitterhetssamfundet.
- Lyttkens, Ivar. Adolf., & Wulff, Fredrik. (1889). *Svensk uttals-ordbok*. Lund.
- Molde, Bertil. (1992). *Svenska idag: svar på språkfrågor*. Stockholm: Prisma.
- Noreen, Adolf. (1888). *Om språkriktighet*. Uppsala: Schultz.
- Noreen, Adolf. (1905). *Vårt språk: nysvensk grammatik i utförlig framställning. Bd 3*. Lund: Gleerup.
- Noreen, Adolf & Stjernström Gustaf. (1881). *En svensk ordeskötsel: angående bokstäfver, ord och ordesätt*. Uppsala: Akademiska boktryckeriet, E. Berling.
- Palm, Anders & Stenström, Johan. (2003). *Den svenska sångboken*. Stockholm: Bonnier.
- Persson, Gunnel & Pettersson, Thor. (1984). Mig eller mej. De eller dom. Ett inlägg om talspråksformer i skrift. *Svenskläraren: medlemsblad för Svenskläraryöreningen*, 1985/5:20–25.
- Pettersson, Gertrud. (2005). *Svenska språket under sjuhundra år: en historia om svenskan och dess utforskande*. Lund: Studentlitteratur.
- Ralph, Bo. (2009). När ordboken blev en ordlista. I: Gellerstam, Martin (red), *SAOL och tidens flykt: några nedslag i ordlistans historia*, s. 31-52. Stockholm: Norstedt.
- Sahlstedt, Abraham Magni. (1773). *Svensk ordbok, med latinsk uttolkning Dictionarium svecicum, cum interpretatione Latina*. Stockholm: C. Stolpe.
- Svenska Akademien. (1874). *Ordlista öfver svenska språket* (1 uppl.). Stockholm: Norstedt.
- Svenska Akademien. (1889). *Ordlista öfver svenska språket* (6 uppl.). Stockholm: Norstedt.
- Svenska Akademien. (1923). *Ordlista över svenska språket* (8 uppl.). Stockholm: Svenska bokförl./Norstedt.

- Svenska Akademien. (1950). *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* (9 uppl). Stockholm: Svenska bokförl./Norstedt.
- Svenska språknämnden. (2005). *Språkriktighetsboken*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Swedberg, Jesper. (1716). *Schibboleth. Swenska språketz rycht och richtighet*. Skara.
- Söderwall, Knut Fredrik. (1990). *Ordbok öfver svenska medeltids-språket / af K.F. Söderwall* (Nytryck). Stockholm: Svenska fornskiftsällskapet.
- Teleman, Ulf. (2003). *Tradis och funkis: svensk språkvård och språkpolitik efter 1800* (Vol. 87). Stockholm: Norstedts ordbok.
- Thet nyia testamentit på swensko*. (1526). Stockholm.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning: Elektronisk resurs*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wellander, Erik. (1965). *Riktig svenska: en handledning i svenska språkets vård*. Stockholm: Norstedt
- Wessén, Elias. (1968). *Svensk språkhistoria: 1, Ljudlära och ordböjningslära*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Widmark, Gun. (1992). Boksvenska och talsvenska. Om språkarter i nysvenskt talspråk. *Språk och stil*, 1992/1:157–198.
- Widmark, Gun & Grünbaum, Catharina. (1985). Svenska språknämnden ger svar på tal om talspråksreformer. *Svenskläraren: medlemsblad för Svenskläraryöreningen*, 1985/2:6–8.
- Åkermalm, Åke. (1966). *Modern svenska: språk- och stilfrågor*. Lund: Gleerup.

Bilaga 1: Texter till exempelsånger

De exempelsånger som har använts i undersökningen redovisas här med fullständiga texter samt med författare och årtal. Förekomster av *mig/dig/sig* har markerats med fet stil. I *Bred dina vida vingar* har den lätt moderniserade varianten som står med i *Den svenska psalmboken* använts, eftersom den varianten är den gängse idag.

Uti vår hage (folkvisa)

Uti vår hage där växa blå bär, kom hjärtans fröjd

Vill du **mig** något så träffas vi där

Kom liljor och akvileja, kom rosor och saliveja

kom ljuva krusmynta, kom hjärtans fröjd

Fagra små blommor där bjuda till dans, kom hjärtans fröjd

Vill du så binder jag åt **dig** en krans

Kom liljor och akvileja, kom rosor och saliveja

kom ljuva krusmynta, kom hjärtans fröjd

Kransen den sätter jag sen i ditt hår, kom hjärtans fröjd

Solen den dalar men hoppet uppgår

Kom liljor och akvileja, kom rosor och saliveja

kom ljuva krusmynta, kom hjärtans fröjd

Uti vår hage finns blommor och bär, kom hjärtans fröjd

Men utav alla du kärast **mig** är

Kom liljor och akvileja, kom rosor och saliveja

kom ljuva krusmynta, kom hjärtans fröjd

Bred dina vida vingar (Lina Sandell-Berg 1860, 1865)

Bred dina vida vingar, o Jesus, över **mig**
och låt **mig** stilla vila i ve och väl hos **dig**
Bli du min ro, min starkhet, min visdom och mitt råd
och låt **mig** alla dagar få leva av din nåd
Förlåt **mig** alla synder, **mig** rena i ditt blod
Giv **mig** ett heligt sinne, en vilja ny och god
Tag i din vård och hägnad oss alla, stora, små
och låt i frid oss åter till nattens vila gå

Julvisa (Z Topelius 1887)

Giv **mig** ej glans, ej guld, ej prakt i signad juletid
Giv **mig** Guds ära, änglavakt och över jorden frid
Giv **mig** en fest som gläder mest den konung jag har bett till gäst
Giv **mig** ej glans ej guld ej prakt, giv **mig** en änglavakt
Giv **mig** ett hem på fosterjord, en gran med barn i ring,
en kväll i ljus med Herrens ord och mörker däromkring
Giv **mig** ett bo med samvetsro, med glad förtröstan, hopp och tro
Giv **mig** ett hem på fosterjord och ljus av Herrens ord
Till hög, till låg, till rik, till arm, kom, helga julefrid
Kom barnaglad, kom hjärtevarm i världens vintertid
Du ende som ej skiftar om, min Herre och min Konung, kom
Till hög, till låg, till rik, till arm, kom glad och hjärtevarm

Psaltaren 23 (1917 års Bibel)

Herren är min herde, **mig** skall intet fattas,
han låter **mig** vila på gröna ängar;
han för **mig** till vatten där jag finner ro, han vederkvicker min själ;
han leder **mig** på rätta vägar, för sitt namns skull

Om jag ock vandrar i dödsskuggans dal, fruktar jag intet ont, ty du är med **mig**;
din käpp och stav, de trösta **mig**
Du bereder för **mig** ett bord i mina ovänners åsyn;
du smörjer mitt huvud med olja och låter min bågare flöda över
Godhet allenast och nåd skola följa **mig** i alla mina livsdagar,
och jag skall åter få bo i Herrens hus, evinnerligen

Psaltaren 23 (Bibel 2000)

Herren är min herde, ingenting skall fattas **mig**
Han för **mig** i vall på gröna ängar,
han låter **mig** vila vid lugna vatten
Han ger **mig** ny kraft och leder **mig** på rätta vägar, sitt namn till ära
Inte ens i den mörkaste dal fruktar jag något ont,
ty du är med **mig**, din käpp och din stav gör **mig** trygg
Du dukar ett bord för **mig** i mina fienders åsyn,
du smörjer mitt huvud med olja och fyller min bågare till brädden
Din godhet och nåd skall följa **mig** varje dag i mitt liv,
och Herrens hus skall vara mitt hem så länge jag lever

Nocturne (Evert Taube 1948)

Sov på min arm! Natten gömmer under sin vinge din blossande kind
Lycklig och varm snart du drömmer, flyr **mig** i drömmen som våg flyr vind
Fångas igen. Flämtar. Strider. Vill inte. Vill. Och blir åter kysst
Slumra min vän! Natten skrider. Kärleken vaktar **dig** ömt och tyst
Sov på min arm! Månens skära lyftes ur lundarnas skugga skyggt
och på din barm, o, min kära, täljer dess återglans timmarnas flykt
Helig den frid hjärtat hyser mitt i den virvlande blodstormens larm!
Slut är din strid. Månen lyser. Vårnattsvind svalkar **dig**. Sov på min arm!